

О. Ю. Шостко,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміно-
логії і кримінально-виконавчого права Національної
юридичної академії України імені Ярослава Мудрого

НОВА МОДЕЛЬ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ У США

США мають столітню історію дії ювенальної юстиції. Термін «ювенальна юстиція» походить від англійського словосполучення «juvenile justice», що означає «правосуддя у справах неповнолітніх». Вперше воно було вжито в 1899 році, коли в Чикаго (штат Іллінойс) було прийняте перший закон про делінквентну (злочинну) поведінку дітей і створено перший суд у справах неповнолітніх, діяльність якого ґрунтувалась на юридичній доктрині *parens patriae*. Основною метою проголошувалося не покарання, а захист і допомога дітям, які вчинили злочини, адекватне поводження з ними. Неповнолітній був також об'єктом уваги спеціалізованого суду при вчиненні так званих статусних правопорушень (*status offenders*), які не вважаються злочином у випадку їх вчинення дорослими особами.

Ювенальна юстиція у США зазнала певних змін у 60-х роках двадцятого століття. Саме у той час в повному обсязі впроваджується модель реабілітації щодо неповнолітніх. У 1961 році приймається закон про контроль над злочинністю молоді і неповнолітніх, а задля його виконання розпочинається розробка федеральних програм, спрямованих на її стримування.

У 1974 році розробляється новий закон про правосуддя для неповнолітніх і попередження делінквентності, який з поправками діє до цього часу. Згідно з цим законом при міністерстві юстиції був заснований відділ з аналогічною назвою (OJJDP) для забезпечення федерального керівництва і підтримки штатних і місцевих органів влади в покращенні системи правосуддя для неповнолітніх, проведенні досліджень в цій сфері, підготовці і провадженні профілактичних програм.

Однак певне невдоволення функціонуванням моделі реабілітації призвело до того, що на початку 90-х років відділ правосуддя для неповнолітніх і попередження делінквентності розробив нову модель збалансованої і відновлюючої юстиції — МЗВЮ (BARJ) для впровадження її у всіх штатах країни. Де-

бати щодо майбутнього суду для неповнолітніх велись між прихильниками каральної філософії і захисниками традиційного індивідуального поводження (лікування). Однак ці два підходи, як вважається, не досягли цілей внаслідок неспроможності забезпечити потреби жертв, з однієї сторони, а також громади і самих правопорушників — іншої. Наприкінці 90-х років, як вже зазначалося, у багатьох штатах було доповнене законодавство, що стосується кримінальної юстиції для неповнолітніх, а також розроблені і впроваджені нові програми попередження злочинності неповнолітніх. Модель збалансованої і відновлюючої юстиції набула поширення також і в інших країнах, наприклад, у Канаді, Австралії.

З точки зору нової моделі ціллю правосуддя у справах неповнолітніх є відновлення справедливості, а не відплата за заподіяне зло, оскільки злочини вчиняються не проти абстрактного суспільства, а проти конкретних людей і громади.

Модель базується на трьох основних принципах: 1) відповідальності, 2) розвитку компетентності, 3) безпеці громадян.

Відповідальність, з точки зору прихильників нової моделі, потребує:

а) розуміння правопорушником того, як його поведінка впливає на інших людей;

б) визнання такої поведінки шкідливою для оточуючих та усвідомлення, що за неї слід відповідати;

в) відшкодування збитків, якщо це можливо;

г) зміни поведінки правопорушника з метою недопущення повторення таких дій у майбутньому.

Практичним втіленням принципу відповідальності є такі програми: зустрічі неповнолітнього правопорушника сам на сам із членами громади та жертвами. У результаті таких зустрічей підліток отримує інформацію про вплив його дій на оточуючих і тим самим приймає на себе відповідальність щодо фінансової реституції, особистої послуги жертвам (наприклад, ремонт пошкодженого майна).

Компетентність — це здатність робити щось добре, те, що інші цінують.

У традиційній системі неповнолітні правопорушники отримують різні послуги: їх лікують, організовують спеціальне навчання. У моделі збалансованої і відновлюючої юстиції діти мають можливість самі надавати послуги. Для розвитку компетентності, другого компонента Проекту, розроблені такі дії:

а) стратегії будуються на зміцненні зв'язків «правопорушник — сім'я — громада»;

б) неповнолітні беруть участь у різних роботах для громади: прибиранні території, будівництві соціальних об'єктів (притулків для бездомних), доставці їжі для літніх людей тощо;

в) навчання (в тому числі стосовно прийняття рішень) поєднується з активними експериментальними і продуктивними заняттями;

г) молодь працює і спілкується із законослухняними дорослими;

г) делінквенти і неделінквенти, а також дорослі «перемішуються», де це є можливим, з метою уникнення іміджу програми для «поганих дітей»;

д) діяльність планується за участю всієї громади (роботодавці, громадські і релігійні організації), а тому може продовжуватись постійно.

Третій компонент — безпека громади. У моделі збалансованої і відновлюючої юстиції вона визначається такими цілями як 1) обмеження можливостей для повторного вчинення злочинів; 2) зміцнення, а не роз'єднання зв'язків із громадою. Безпека може бути досягнута тільки тоді, коли всі мешканці громади живуть у гармонії, злагоді і взаємній повазі один до одного і відчують, що особисто можуть попереджувати злочини. Безпека громадян багато в чому залежить від ефективності впровадження попередніх двох стратегій. Серед основних зусиль, які здійснюються для досягнення третього компоненту моделі, зазначимо такі:

а) можливість вчинення злочинів обмежується громадським наглядом або залученням відомих громаді неповнолітніх, які раніше вчинили правопорушення, у структуровану продуктивну діяльність;

б) рівень обмежень залежить від ступеня ризику (чим вищий ризик, тим більше часу повинно бути структурованим);

в) реакція на порушення безпеки швидка і сфокусована (конкретна);

г) стратегії розраховані на застосування їх не тільки для неповнолітніх, але також для захисту громадян від різних злочинів;

г) професіонали, які працюють у системі юстиції для неповнолітніх, допомагають розвиткові стратегій, котрі залучають молодь і дорослих мешканців у спільне вирішення проблем;

д) стратегії включають роботу із школами для зменшення насильства і покращення посередництва, вирішення конфліктів, навчання багьків, безпеку у школі;

е) для дітей розробляються програми пробації, що включають нагляд за відвіданням школи, електронне спостереження тощо.

Згідно з цією моделлю система кримінальної юстиції неспроможна досягти успіху в зміні поведінки неповнолітніх правопорушників і покращенні безпеки громадян без активної участі останньої.

Таким чином, запровадження цієї моделі дозволяє розглядати жертв злочинів і громаду разом із правопорушником як клієнтів системи юстиції для неповнолітніх, а відновлення і повернення збитків громаді і потерпілому є пріоритетним.

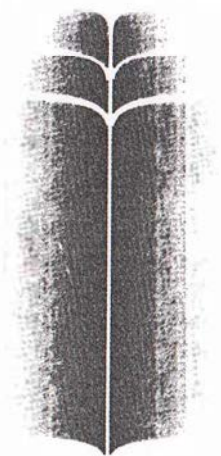
Безперечно, більш ніж столітній досвід функціонування ювенальної юстиції у США, а також в інших країнах, необхідно вивчати і аналізувати, оскільки це допоможе Україні знайти власну оптимальну модель поводження з неповнолітніми правопорушниками.

Випуск 8 • Збірник наукових праць •

Інститут вивчення проблем злочинності

Академія правових наук України

Питання боротьби зі злочинністю

АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗЛОЧИННОСТІ

Питання боротьби зі злочинністю

Збірник наукових праць

Видається з 1997 року
Випуск 8

Харків
«Право»
2004

2. КРИМІНОЛОГІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

- Голіна В. В.*
Кримінологічна характеристика
і попередження злочинності неповнолітніх 71
- Даньшин И. Н.*
Детерминация преступности несовершеннолетних 75
- Сахань О. М.*
Мотивація ювенальної злочинності
в сучасних політичних умовах 79
- Ставицька О. В.*
Аномний стан особистості як фактор злочинної
поведінки підлітка 82
- Ялпуга Т. В.*
Причины и условия формирования отклоняющегося
поведения у подростков 85
- Герасина Л. Н., Кривцова В. М.*
Некоторые детерминанты криминального поведения в
молодежной субкультуре: конфликтологический анализ
89
- Осипова Н. П.*
Підлітково-молодіжні співтовариства делінквентної
спрямованості в механізмі криміногенної соціалізації
неповнолітніх 93
- Віденєєв І. О.*
Типи акцентуацій характеру
та особливості агресивності
в структурі поведінки неповнолітніх 96
- Шостко О. Ю.*
Нова модель ювенальної юстиції у США 99
- Марченко Л. О., Ковальський В. С.*
Засади державної профілактики злочинності
неповнолітніх 103
- Печерських Т. П.*
Профілактична робота працівників служб у справах
неповнолітніх з дітьми девіантної поведінки
із неблагополучних сімей 108